

Sunce pali. Baš ispod balkona
 U sjenici kćerka mu Pomona,
 Iz prikrajka kradom pogledava
 Na herkulska leđa roba Clava.

V. Vidrić, Pomona

On je ... donžuanski tiranizirao te
 ružne, skiljave djevojčice (M. Krleža,
 Glembajevi, Zagreb, 1954, 184).

Kao što je *rendgen* postao opći pojam, pa se svi odnosi izriču pridjevom sa *-ski*: *rendgenske zrake*, *rendgenska cijev*, *rendgenski (dijagnostički) aparat*, *rendgensko zračenje*, *rendgenski pregled*, tako je i *dizel* postao opći pojam. Već u njemačkom jeziku motor jednostavno naziva (*der*) *Diesel* (usp. npr. G. Wahrig, Deutsches Wörterbuch, Gütersloh, 1968, str. 898). Težnja prema poopćavanju, kako tu pojavu naziva M. Lukenda, tako je snažna u ovakvim slučajevima da je sasvim razumljiva i sasvim normalna jezična pojava pa se to poopćenje moglo zbiti i u našem jeziku, a kako tek ne bi kad je *Diesel* postao opći pojam i u jeziku izumitelja. (Mislim da time slava ni *Dieselu* kao ni *Röntgenu* nije nimalo umanjena.) A kad se to u jeziku često događa i kad se sa spomenutim pojmom i dogodilo, onda je potpuno razumljiv i prihvatljiv i pridjev na *-ski*.

Što se samoga motora tiče, on se može zvati i *Dieselov motor* jer pripada skupini *Derijev motor*, *Ottov motor*, *Wankelov motor* ..., ali je sasvim pravilno i *dizelski motor* jer je tako najbolje preuzeta tuđica *dizel*, *dizelmotor* i time pripada skupini *dizelski stroj*, *dizelsko ulje*, *dizelska lokomotiva*, *dizelski kamion* ...

Marko Lukenda zna za poopćenje vlastitih imenica, ali to ne uzima u obzir, inzistira samo na analogijama koje idu u prilog njegovoj tezi.

Praksa je od dva moguća i jezično opravdana naziva jedan izrazito zanemara, *Dieselov motor*, pa joj ga ne treba nametati kad i drugi ima svoje puno opravdanje.

Stjepan Babić

PJEŠČENIK, PJEŠČAR, PJEŠČAR, PJEŠČENJAK ili PJEŠČENJAK?

Ovih pet naziva za vrstu stijene nalazimo u mnogim djelima koja su do danas napisali hrvatski znanstvenici, među njima i jezikoslovci (ponajprije neki autori rječnika). To su nazivi za *taložnu ili sedimentnu stijenu koja je nastala sljepljivanjem zrnaca pijeska i nekih mineralnih tvari*.^{*} Ako se na ovome mjestu osvrćem na ovu stijenu onda želim nešto reći o njezinom nazivu ili terminu kao sastavnici našega znanstvenog jezika. Vjerujem da će svaki naš obrazovaniji čovjek priznati da je pet naziva za takvu stijenu, bili oni istoznačnice, »istoznačnice« ili dublete, u našem jeziku previše. I ovaj nam primjer može poslužiti kao dokaz opstojnosti nesređenosti u našoj znanstvenoj terminologiji. Za takvo stanje ne bi imalo smisla pojedine pisce prozivati ili ih na odgovornost pozivati. Naime, u hrvatskom jeziku i mnoge okolnosti objektivne naravi znatno su pridonosile takvoj nesređenosti. Na ovome ću mjestu iznijeti samo neke znanstveno-jezične činjenice o kojima naši jezikoslovci i nejezikoslovci mogu razmišljati i o njima izreći svoje mišljenje ili svoje uvjerenje.

a) Naziv *pješčenik* nalazimo u djelima hrvatskih pisaca/znanstvenika iz XIX. stoljeća; možda bismo ga mogli naći i u radovima iz još starijeg vremena (?). Međutim, bitno je da najveći broj suvremenih hrvatskih znanstvenika takav lik naziva nije prihvatilo. Ipak bi nas mogla zabrinuti pojava lika *pješčenik* u nekim našim srednjoškolskim zemljopisnim udžbenicima.

b) Naziv *pješčar* je ijekavizirani ili »pohrvaćeni« lik naziva *peščar*, tipičan za znanstveni jezik kao granu srpskoga književnog jezika. Takav se lik naziva za istaknutu taložnu stijenu u hrvatsku literaturu počeo uvlačiti u vrijeme između prvoga i drugog svjetskog rata. Što

* Narav i jezik *Jezička* od mene zahtijevaju da za takvu taložnu ili sedimentnu stijenu dajem ovakvu znanstveno pojednostavljenu definiciju.

je, primjerice, jedan uvaženi hrvatski znanstvenik tada u svome udžbeniku mogao napisati negoli lik *pješčar* i uz njega, na drugome mjestu, lik *pješčenjak* (*»pješčar ili pješčenjak«*). U našoj poslijeratnoj društvenoj stvarnosti neki su se naši pisci okurazili (!) pa su na prvome mjestu počeli stavljati lik *pješčenjak*, a na drugome lik *pješčar* (*»pješčenjak ili pješčar«*). Moć navike i stanoviti nejezikoslovni obziri potaknuli su ih da tako postupe. Što su neki naši pisci htjeli postići kad su nehrvatski lik »tvrdog« *pješčara* zamijenili »mekim« *pješčarom* — to su samo oni znali.

c) Vrlo je lako otkriti činjenicu da danas najveći broj hrvatskih znanstvenika, ponajprije geologa, petrografa i zemljopisaca, isključivo rabi naziv *pješčenjak*. Zašto naš jezik pretrpavati istoznačnicama, »istoznačnicama« i dubletama kad za to nema nikakve potrebe? To ne znači da sam načelno protiv uporabe istoznačnica i dubleta. Nije jasno zašto neki naši pisci njeguju »meki« *pješčenjak*! Potiskivani i diskriminirani naziv *pješčenjak* je godine 1945. dočekaio svoje oslobođenje. U uvjetima našega novog i slobodnog kulturno-jezičnog življenja postupno je stjecao svoju punu afirmaciju, svoju punu znanstveno-jezičnu uporabnu vrijednost.

Kad bi, recimo, naši jezikoslovci dokazali da su likovi naziva *pješčenik* (ili *pješčanik*?) i *pješčar* jezično pravilniji od lika *pješčenjak*, ja bih prvi njihovo mišljenje prihvatio. Dok tako nešto ne dokažu, ako to uopće mogu dokazati, bilo bi preporučljivo da svi naši pisci rabe naziv *pješčenjak*, m. r.; mn. *pješčenjaci*, pridj. *pješčenjčki*.

Ratimir Kalmeta

JEDNO ZNAČENJE APELATIVA GRABLJE

Svi znamo šta su to *grablje*. To je poljoprivredna alatka kojom se grablja, sitni i ravna zemlja. Najčešće su od drveta, a mogu biti i od gvožđa.

Riječ *grablje* narodnog je porijekla i postala je od glagola *grabiti*.

I u mnogim našim rječnicima zabilježen je ovaj apelativ s navedenim značenjem.

P. Skok¹ za glagol *grabiti* navodi da mu je korijen praslavenskog porijekla, a za apelativ *grablje* kaže: »... *grāblje*, gen. *grābālĵa* f pl. je praslavenski alat.«

Rječnik JAZU² o apelativu *grablje* zabilježio je slijedeće: »1. *grāblje*, *grābālĵa* f, pl. težačko oruđe (motika s nekoliko drvenih ili gvozdenih šiljaka na jednom kraju) s kojim se što kupi, grabi sijeno, ravna zemlja;«

U Rječniku Matica³ o *grabljama* piše: »*grāblje*, - *bālĵa* ž mn. poljoprivredno oruđe sa zupcima koje služi za sakupljanje sijena, sitnjenje zemlje i sl.«

Za vrijeme velike neprijateljske ofanzive na Kozaru u junu i julu 1942. godine, kao dječak od deset godina, čuo sam za apelativ *grablje* u drugačijem značenju. Naime, kad su se neprijateljske snage vraćale iz Kozare i čitav teren Potkozarja ponovo pretraživale, narod je govorio: »Idu njemačke *grablje*.«

Apelativ *grablje* zapisan je kasnije u literaturi o Kozari u novome značenju. Da navedemo neke primjere.

Knjževnik M. Oljača⁴ u romanu *Kozara* zapisao je: »Šta su *grablje*? Redovi neprijateljskih vojnika tako gusti da ih je narod prozvaio *grabljama*. Od Kozare do Une ponovo je pregažen svaki sokak, svaki voćar, svaki grm. *Grablje* su čistile, hvatale, pročešljavale, tukle, odvodile u ropstvo. Nekoga spapulaše pred kućom, u bašči ili u sijenu; druge nađoše na tavanu, u podrumu, u kaci, pod poklopcem; ili u skloništu pod zemljom, gdje su ih psi nanjušili. Vojnici su njive

¹ Petar Skok: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. I, Zagreb, 1971, str. 599.

² Rječnik *hrvatskoga ili srpskoga jezika* JAZU, Zagreb, 1887—1891, str. 856.

³ Rječnik *hrvatskosrpskoga književnog jezika*, Matica hrvatska i Matica srpska, Zagreb i Novi Sad, 1967, str. 95.

⁴ Mladen Oljača: *Kozara*, Svjetlost, Sarajevo, 1973, str. 391.